

Mirosavljević, Anja, 2025. g.

Smjernice za posttretmansku podršku djeci i mladima s iskustvom života u alternativnoj skrbi

Mirosavljević, Anja, 2025. g.

Smjernice za posttretmansku podršku djeci i mladima s iskustvom života u alternativnoj skrbi

Uredništvo:

Udruga "Igra" za pružanje psihosocijalnih usluga i edukacija

Autorica:

izv. prof. dr. sc. Anja Mirosavljević

Suradnici:

Predstavnici ustanova i organizacija:

Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb – Dugave

Centar za pružanje usluga u zajednici Mali Lošinj

Centar za pružanje usluga u zajednici Sv. Ana Vinkovci

Centar za pružanje usluga u zajednici Izvor Selce

Forum za kvalitetno udomiteljstvo

Hrvatski zavod za socijalni rad, Područni ured Dubrava

Udruga MoSt

Grafičko oblikovanje:

Boris Matešić

Izdavač:

Udruga "Igra" za pružanje psihosocijalnih usluga i edukacija

Zagreb, siječanj 2026.

REPUBLIKA HRVATSKA
Ministarstvo rada, mirovinskoga
sustava, obitelji i socijalne politike

Ovaj dokument financira Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Sadržaj ovog dokumenta u isključivoj je odgovornosti Udruge Igra i ne održava nužno stajalište Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.

Predgovor

Smjernice za posttremansku podršku djeci i mladima s iskustvom života u alternativnoj skrbi nastale su iz želje da im pružimo ono što im je najpotrebnije u trenutku velikih životnih promjena - stabilnost, razumijevanje i podršku. Zamišljene su kao praktičan i pouzdan resurs za stručnjake koji svakodnevno stoje uz mlade u procesu njihova osamostaljivanja, prepoznaju njihove snage i izazove te im pomažu graditi temelje za siguran i dostojanstven život nakon skrbi.

Smjernice su kreirane na temelju opsežnog istraživanja „Proces izlaska djece i mladih iz alternativne skrbi u Republici Hrvatskoj – stanje i izazovi“, koje je proveo istraživački tim sa Sveučilišta u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, te rada radne skupine stručnjaka iz različitih ustanova i organizacija: Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb - Dugave, Centar za pružanje usluga u zajednici Mali Lošinj, Centar za pružanje usluga u zajednici Sv. Ana Vinkovci, Centar za pružanje usluga u zajednici Izvor Selce, Hrvatski zavod za socijalni rad, Područni ured Dubrava, Forum za kvalitetno udomiteljstvo, Udruga MoSt i Udruga Igra.

Posebnu vrijednost dokumentu daje rad i vodstvo izv. prof. dr. sc. Anje Miroslavljević, koja je vodila cjelokupan proces izrade Smjernica te ih oblikovala na temelju svog dugogodišnjeg znanstvenog i stručnog rada u području alternativne skrbi i procesa izlaska iz skrbi. Ovim putem joj iskreno zahvaljujemo na stručnom vodstvu, posvećenosti i ulozi koju je imala u nastanku ovog dokumenta, kao i svim stručnjacima koji su svojim znanjem, iskustvom i otvorenošću doprinijeli njegovu razvoju te omogućili da Smjernice budu utemeljene u praksi.

Na kraju, želimo se izravno obratiti vama, stručnjacima koji ćete ove Smjernice čitati i koristiti u svom radu. Nadamo se da će vam one biti podrška, poticaj i okvir u svakodnevnom radu s mladima, ali i prostor koji možete prilagoditi vlastitom profesionalnom kontekstu, iskustvu i potrebama mladih s kojima radite. Smjernice nisu zamišljene kao zatvoren dokument, već kao živi alat koji se razvija kroz praksu, razmjenu i suradnju. Pozivamo vas da ih slobodno koristite, nadograđujete te da nam se javite s komentarima, prijedlozima ili potrebom za dodatnom podrškom i suradnjom. Kroz takvu otvorenost i povezivanje zajedno doprinosimo kvalitetnijoj podršci mladima u razdoblju izlaska iz skrbi i osamostaljivanja.

Dokument je izrađen u sklopu trogodišnjeg programa „Centar za mlade iz alternativne skrbi“, koji Udruga Igra provodi u partnerstvu s Hrvatskom mrežom za beskućnike, uz financijsku podršku Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.

Lorena Živković, mag. soc. rada
Voditeljica programa

Sadržaj

SMJERNICE ZA POSTTRETMANSKU PODRŠKU DJECI I MLADIMA S ISKUSTVOM ŽIVOTA U ALTERNATIVNOJ SKRBI

1. Uvod.....	str. 7.
2. Svrha i cilj smjernica i načela provedbe posttretmanske podrške djeci i mladima s iskustvom života u alternativnoj skrbi	str. 15.
3. Priprema za izlazak iz skrbi i proces tranzicije za izlazak iz skrbi	str. 17.
4. Posttretmanska podrška/Naknadna skrb/Podrška nakon izlaska iz skrbi	str. 21.
5. Nacionalna koordinacija i praćenje	str. 23.
6. Dodatne preporuke za javne politike i sustav alternativne skrbi o djeci i mladima	str. 23.

OKVIRNI PLAN POSTUPANJA - PROTOKOL ZA PROVEDBU POSTTRETMANСКЕ PODRŠKE DJECI I MLADIMA S ISKUSTVOM ŽIVOTA U ALTERNATIVNOJ SKRBI

1. Uvod	str. 25.
2. Faze procesa izlaska iz skrbi	str. 25.
3. Odgovornosti ključnih dionika	str. 27.
4. Rokovi i praćenje procesa	str. 27.

PRIMJERI DOBRE PRAKSE

1. Usluge i intervencije u sustavima socijalne skrbi i pravosuđa; oblici podrške djeci i mladima u procesu izlaska kao primjeri dobre prakse	str. 29.
2. Pronalaženje i korištenje različitih oblika financijske/stambene podrške mladima: donatori, zaklade, stipendije	str. 31.
3. Suradnja s poslovnim sektorom	str. 33.
4. Stručno usavršavanje stručnjaka i udomitelja	str. 34.
5. Ostalo	str. 34.

LITERATURA	str.35.
------------------	---------

Smjernice za posttretmansku podršku djeci i mladima s iskustvom života u alternativnoj skrbi

Uvod

Proces izlaska iz alternativne skrbi predstavlja jedan od ključnih perioda u životu djece i mladih koji su odrastali u tom sustavu. To je razdoblje prijelaza iz strukturiranog okruženja s institucionalnom podrškom prema samostalnom životu ili povratku u primarne obitelji i sl. Navedeno često prate brojni izazovi u području obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja, emocionalne stabilnosti i socijalne integracije.

U Republici Hrvatskoj, kao i u brojnim drugim zemljama, djeca i mladi koji izlaze iz skrbi suočavaju se s povećanim rizikom od socijalne isključenosti, financijske nesigurnosti i nedostatka adekvatne podrške. Unatoč postojanju različitih oblika podrške, istraživanja i praksa pokazuju da su potrebne jasne, znanstveno-stručno utemeljene i primjenjive smjernice koje bi osigurale sustavan i individualiziran pristup pripremi i provedbi ovog procesa.

Ove smjernice izrađene su s ciljem pružanja prijedloga i preporuka za daljnji razvoj posttretmanske podrške djeci i mladima s iskustvom života u skrbi. Njihova svrha je osigurati dosljedan, strukturiran i holistički pristup koji uzima u obzir individualne potrebe svakog korisnika te specifičnosti različitih oblika skrbi iz kojih izlaze. Nastale su na temelju opsežnog istraživanja, naziva „Proces izlaska djece i mladih iz alternativne skrbi u Republici Hrvatskoj – stanje i izazovi“¹, koje je provedeno od strane istraživačkog tima sa Sveučilišta u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta u periodu od listopada 2023. do svibnja 2024. godine, kao i na temelju rada Radne skupine u svrhu izrade Smjernica za posttretmansku podršku djeci i mladima s iskustvom života u alternativnoj skrbi². Drugim riječima, ove su smjernice utemeljene na znanstvenim dokazima i detektiranim izazovima i problemima u postojećim praksama u ovom području, kao i na potrebama djece i mladih koji izlaze iz skrbi. U tom smislu nismo krenuli od diferencijacije intervencija, različitih oblika skrbi, tretmana i socijalnih usluga nego od identificiranih izazova i potreba djece/mladih u skrbi, ali i stručnjaka zaposlenih u različitim oblicima skrbi.

¹ Naručitelj istraživanja je Udruga „Igra“ za pružanje psihosocijalnih usluga i edukacija, Zagreb, u sklopu trogodišnjeg programa „Centar za mlade iz alternativne skrbi“ financiranog od strane Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike. Voditeljica istraživanja bila je izv. prof. dr. sc. Anja Mirosavljević (članice tima: izv. prof. dr. sc. Ivana Maurović, izv. prof. dr. sc. Gabrijela Ratkajec Gašević, prof. dr. sc. Ivana Borić i dr. sc. Andrea Ćosić). Istraživanje je za cilj imalo analizu pravnih dokumenata i okvira koji pokrivaju tematiku procesa izlaska iz skrbi u RH, analizu dostupnih istraživanja u RH na temu posttretmana/procesa izlaska iz skrbi i sveobuhvatnog istraživanja sa stručnjacima koji provode ili sudjeluju u procesu izlaska iz skrbi (iz PU HZSR, odgojnih ustanova, organiziranog stanovanja, dječjih domova, CPUZ-a i udomitelja kao i udruga koje se bave ovom tematikom).

² Radna skupina djelovala je od listopada do prosinca 2024. godine, a činili su je Tena Bosak (Forum za kvalitetno udomiteljstvo), Marija Igrec (Forum za kvalitetno udomiteljstvo), Maja Malčić (Centar za pružanje usluga u zajednici Mali Lošinj), Antonija Bračulj (Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb-Dugave), Liljana Veža (Udruga MoSt, Split), Franjo Imbrišić (Područni ured Dubrava Hrvatski zavod za socijalni rad), Silvana Jurić (Centar za pružanje usluga u zajednici Sv. Ana Vinkovci), Lorena Živković (Udruga Igra, Zagreb), predstavnica Centra za pružanje usluga u zajednici Izvor Selce i Anja Mirosavljević (Sveučilište u Zagrebu Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Odsjek za poremećaje u ponašanju). Radna skupina provedena je u sklopu trogodišnjeg programa „Centar za mlade iz alternativne skrbi“ financiranog od strane Ministarstva rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike.

Naglasak je stavljen na strukturu smjernica, prilagodbu individualnim potrebama korisnika, participaciju korisnika, rad s obitelji/skrbnicima djece i mladih dok su izdvojeni iz obitelji, koordiniran pristup u pružanju usluga tijekom cijelog procesa izlaska iz skrbi te usklađenost s važećim pravnim i etičkim okvirima.

Smjernice također uključuju primjere dobre prakse i preporuke za daljnju operacionalizaciju kroz razvoj pojedinačnih protokola za različite ustanove i oblike skrbi. Nadalje, ove Smjernice, kao i okvirni plan postupanja u cilju osiguranja posttremanske podrške djeci i mladima s iskustvom života u alternativnoj skrbi, osmišljeni su kao okvir postupanja, provedbe i djelovanja koji bi omogućio postepen, strukturiran i osmišljen program rada nadležnih institucija i dionika u procesu izlaska iz skrbi. Stoga, ovaj okvir postupanja nudi prijedlog postupaka/intervencija koje bi trebale olakšati nadležnim ministarstvima, institucijama, stručnjacima, udomiteljima i drugim dionicima, postupanje i smjer rada u slučajevima potrebe pružanja podrške i pomoći djeci i mladima u procesu izlaska iz skrbi. Cilj je ovog dokumenta osigurati da djeca i mladi koji izlaze iz sustava alternativne skrbi dobiju potrebnu podršku kako bi uspješno prošli kroz proces izlaska iz skrbi, uz što manje rizika i izazova, te kako bi se povećale njihove šanse za dugoročnu stabilnost i socijalnu uključenost.

Definiranje ključnih pojmova

Alternativna skrb je pojam preuzet iz međunarodnih konvencija, standarda, smjernica i preporuka koji se zadnjih 10-ak godina uvriježio i u hrvatskom znanstvenom-stručnom jeziku. Odnosi se na formalnu, državnu ili javnu skrb o djeci koja su izdvojena iz njihove primarne/biološke obitelji radi neadekvatne skrbi o djetetu, ugrožavanja najboljeg interesa djeteta, ugrožavanja života, sigurnosti i razvoja djeteta i/ili radi djetetovih specifičnih obilježja poput neprihvatljivog ponašanja, emocionalnih i ponašajnih problema, teškoća u razvoju, činjenja kaznenih djela i drugih različitih bio-psiho-socijalnih razloga. Riječ je o skrbi koju je odredilo nadležno tijelo upravne ili sudske vlasti, a koja se pruža u institucionalnom okruženju u privatnim i državnim/javnim ustanovama ili obiteljskom okruženju (Smjernice UN-a za alternativnu skrb o djeci, 2010). Alternativna skrb u europskom i hrvatskom kontekstu obuhvaća izvaninstitucionalne (najčešće se tada misli na udomiteljstvo) i institucionalne oblike skrbi, kao što su smještaj djeteta u centre za pružanje usluga u zajednici, SOS Dječje selo, ali i u domove obiteljskog tipa i organizirano stanovanje.

Proces izlaska iz skrbi ili sustav posttremanske zaštite/podrške i pomoći je sustav brige o djeci i mladima koji izlaze iz alternativne skrbi. Proces izlaska podrazumijeva pripremu djece i mladih za izlazak iz skrbi i podršku nakon izlaska naglašavajući da se radi

o cjelovitom i povezanom procesu. Priprema za izlazak iz skrbi počinje odmah po ulasku u skrb. Izlazak nije samo trenutak kada se donese odluka o prekidu smještaja, stoga se u suvremenoj literaturi i praksi i koristi termin „djeca i mladi u procesu izlaska iz skrbi“. On se odnosi na sve djecu i mlade u periodu od godinu do dvije prije izlaska i godinu do dvije nakon izlaska. Drugim riječima, priprema za izlazak i podrška nakon izlaska iz skrbi zapravo su jedan cjeloviti i povezani proces (Kusturin, 2014; Mirosavljević, 2013, 2023).

Nacionalni pravni okvir procesa izlaska djece i mladih iz skrbi

Nekoliko zakona u RH regulira područje alternativne skrbi (pa i proces izlaska djece i mladih iz skrbi) kada je riječ o djeci i mladima koji se izdvajaju iz obitelji, a to su Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20), Zakon o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23), Zakon o udomiteljstvu (NN 115/18, 18/22), Zakon o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19), Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (NN 133/12) i prateći pravilnici (npr. Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga (NN 31/2023), Pravilnik o načinu izvršavanja odgojnih mjera posebne obveze, upućivanje u disciplinski centar, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu (NN 153/09).

Detaljna analiza i tumačenje pravnog i legislativnog okvira posttretmana za djecu i mlade u RH, kao i brojnih zakonskih mogućnosti, materijalnih i nematerijalnih oblika pomoći korisnicima u tom pogledu, nadilazi potrebe ovog dokumenta.

No, analizom zakona i međunarodnih standarda koji reguliraju ovo područje, uočava se da je u međunarodnim dokumentima jasno istaknuta nužnost razvoja javnih politika za djecu i mlade u procesu izlaska iz alternativne skrbi, no Republika Hrvatska nema jasan smjer takvih politika. Parcijalno se prepoznaje važnost razvoja takvih politika kroz neke nacionalne planove, no oni ipak ne obuhvaćaju sustavan i sveobuhvatan. Osim toga, u RH ne postoji koordinacijsko tijelo ili nadležna osoba koja bi trebala ukazivati na potrebe djece i mladih u procesu izlaska iz skrbi te, sukladno tome, zagovarati razvijanje odgovarajućih javnih politika i programa podrške i pomoći.

U odnosu na zakonsku regulativu u sustavu socijalne skrbi i pravosuđa, moguće je zaključiti kako postoje relativno zadovoljavajući propisi, koji su pretežito široko formulirani, a kojima su stvoreni preduvjeti za adekvatan proces izlaska korisnika iz skrbi, te da je posttretman relativno dobro normiran u Hrvatskoj. No, evidentno je i da to područje pokriva velik broj zakona i pravilnika što može biti i prepreka u implementaciji i provedbi istih u praksi. Pri tome valja napomenuti kako su hrvatski zakoni vezani generalno uz alternativnu skrb dobro normirani, međutim, zasebna legislativa vezana uz posttretman, naknadnu skrb ili proces izlaska iz skrbi ne postoji. Hrvatska, dakle, nema poseban zakon u području posttretmana, niti nacionalnu strategiju s jasno definiranim ciljevima, mjerama i aktivnostima za osiguravanje posttremanske podrške djeci i mladima (za razliku od većine razvijenih europskih zemalja poput npr. Nizozemske, Slovenije, Engleske, Švedske).

Statistički pokazatelji o posttretmanu i djeci i mladima koji izlaze iz skrbi u RH

Službeni javno dostupni podaci o izlasku djece i mladih iz sustava skrbi prikupljaju se nesustavno i nepotpuno u odnosu na određene skupine djece i mladih. U izvješćima nadležnih ministarstava detaljniji podaci dostupni su samo o izlasku djece i mladih iz usluge udomiteljstva i izlaska iz skrbi djece i mladih s teškoćama u razvoju. Pri tome, u službenim izvješćima nema dostupnih podataka o izlasku iz skrbi za djecu i mlade bez adekvatne roditeljske skrbi i djece i mladih s problemima u ponašanju. U odnosu na skupine djece i mladih za koje se prikupljaju podaci, nedostaju podaci u odnosu na dob i spol, te se razlozi prekida smještaja navode vrlo široko i na općenitoj razini. U izvješćima drugih službenih tijela i ustanova (npr. Izvješća Pravobraniteljice za djecu) moguće je primijetiti prikupljanje podataka u odnosu na prekid smještaja za djecu i mlade bez odgovarajuće roditeljske skrbi, no nema praćenja podataka u odnosu na djecu i mlade s problemima u ponašanju.

Ured pravobranitelja za djecu RH u svojim izvješćima izvještava o trendovima i broju djece i mladih koji izlaze iz alternativne skrbi. U svrhu analize posttremanske zaštite djece i mladih, u daljnjem tekstu prikazat će se podaci u odnosu na ukupan broj djece i mladih smještenih u ustanove (Tablica 1.) te broj djece i mladih koji su prekinuli smještaj od 2019. do 2022. godine (Tablica 2.) preuzeti iz Izvješća o radu Pravobraniteljice za djecu (Republika Hrvatska, Pravobraniteljica za djecu, 2020; 2021; 2022; 2023).

Tablica 1. Ukupan broj djece i mladih smještenih u ustanove u razdoblju od 2019.-2022.

	2019.	2020.	2021.	2022.
Ukupno	808	797	873	882
Broj djece	724	730	806	818
Broj mladih	84	67	67	64

Tablica 2. Ukupan broj djece i mladih koji su prekinuli smještaj u razdoblju od 2019.- 2022.

	2019.	2020.	2021.	2022.
Ukupno	492	390	480	471
Broj djece	406	315	414	417
Broj mladih	86	75	66	-

Kroz izvješća Pravobraniteljice za djecu u razdoblju od 2019. do 2021. (Republika Hrvatska, Pravobraniteljica za djecu, 2020; 2021; 2022) razlozi izlaska iz skrbi navode se općenito, bez posebnog isticanja točnih brojčanih pokazatelja uz specifičan razlog izlaska. S obzirom na navedeno kao najčešći razlozi smještaja općenito se navode: povratak u biološku obitelj, smještaj u udomiteljsku obitelj, promjena smještaja iz doma za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi u drugi dom iste vrste ili u dom za djecu s problemima u ponašanju ili za djecu s teškoćama u razvoju, posvojenje, završetak ško-lovanja, punoljetnost, smještaj kod rodbine,

smještaj u obiteljski dom te drugi razlozi (najčešće osamostaljivanje, nastavak obrazovanja u drugom gradu, zapošljavanje, sklapanje braka ili navršena 21. godina života). U Izvešću Pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu (Republika Hrvatska, Pravobraniteljica za djecu, 2023), razlozi izlaska iz smještaja detaljnije su brojčano iskazani, ovisno o pojedinom razlogu. Navodi se da je tijekom 2022. godine 471 dijete napustilo ustanovu. Od ukupnog broja djece koja su izašla iz skrbi njih 198 se vratilo u biološku obitelj, a 87 je premješteno u drugi dom (45 u drugi dom za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi, 24 u dom za djecu s problemima u ponašanju i 18 u dom za djecu s teškoćama u razvoju). U udomiteljske

obitelji je premješteno 71 dijete, 39 ih je posvojeno, a 27 je smješteno u obitelj rodbine. Za 49 djece je smještaj prestao zbog završetka školovanja, punoljetnosti te drugih razloga (osamostaljivanje, nastavak obrazovanja ili zapošljavanje u drugom gradu, sklapanje braka ili navršena 21 godina života). Nadalje, analizom izvješća Pravobraniteljice za djecu (Republika Hrvatska, Pravobraniteljica za djecu, 2020; 2021; 2022; 2023) moguće je primijetiti da se trendovi izlaska iz skrbi prate samo u odnosu na ustanove za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi. U odnosu na djecu i mlade koji se nalaze u odgojnim ustanovama ne prikupljaju se podaci o izlasku iz skrbi, već samo podaci o stanju prava djece koja se nalaze u njima.

Također, analiza statističkih izvješća nadležnog ministarstva za poslove socijalne skrbi pokazuje da se podaci o prestanku usluge smještaja prikupljaju samo u odnosu na državne domove socijalne skrbi za djecu s teškoćama u razvoju i odrasle osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima te za mlade koji izlaze iz udomiteljskih obitelji (Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2019; 2020; 2021; 2022; 2023). Pri tome se za skupinu djece s teškoćama u razvoju prikupljaju podaci o izlasku, odnosno prekidu smještaja prikupljaju se zajedno bez jasnog razdvajanja djece i odraslih s teškoćama.

Nadalje, u tablici 3. prikazani su statistički podaci o broju mladih koji su prestali koristiti uslugu smještaja u udomiteljskoj obitelji (Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2019a; 2020a; 2021a; 2022a; 2023a). Podaci su prikazani unazad 4 godine i u odnosu na razloge izlaska koji se prikupljaju u službenim izvješćima. Prvotno su se namjeravali prikazati podaci u odnosu na prethodnih 5 godina, no u statističkom izvješću za 2018. nema službenih podataka u ovoj specifičnoj kategoriji (Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2019a).

Tablica 3. Broj djece kojima je smještaj prestao s obzirom na razlog prestanka smještaja u udomiteljskoj obitelji

	2019.	2020.	2021.	2022.
Povratak kod roditelja	67	73	66	83
Odlazak kod rodbine (šire obitelji)	7	7	16	19
Premještaj u drugu udomiteljsku obitelj	38	29	36	79
Posvojenje djeteta	56	69	55	94
Smještaj kod pružatelja usluga za djecu domu bez odgovarajuće roditeljske skrbi	13	15	22	29
Smještaj kod pružatelja usluga za djecu s poremećajima u ponašanju	6	2	9	17
Smještaj kod pružatelja usluga za djecu s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima	1	-	14	9
Organizirano stanovanje	2	2	1	18
Povratak u biološku obitelj uz priznavanje drugih socijalnih usluga	2	-	1	4
Smještaj u studentski dom	3	-	3	4
Završetak redovitog školovanja odnosno protek godine dana od završetka školovanja	80	37	41	35
Ostalo	76	50	258	45
Ukupno	351	284	522	427

Kroz prikazano razdoblje u Tablici 3. je vidljivo da se najveći broj mladih vraća kod roditelja, biva posvojeno ili izlazi iz skrbi zbog završetka redovitog školovanja, odnosno proteka godine dana od završetka školovanja. Nadalje, vidljivo je da navedeni razlozi smještaja obuhvaćaju dvije dominantne kategorije: prelazak u drugi oblik alternativne skrbi ili odlazak iz alternativne skrbi. U kontekstu ove analize posebno su zanimljivi razlozi koji se odnose na potpuni izlazak iz alternativne skrbi (povratak kod roditelja, odlazak kod rodbine, posvojenje, povratak u biološku obitelj uz priznavanje drugih socijalnih usluga, smještaj u studentski dom, završetak redovitog školovanja i ostalo). Također, moguće je primijetiti da u razdoblju od 2019. do 2022. raste broj onih koji se vraćaju kod roditelja, a smanjuje se broj onih koji prekidaju smještaj zbog završetka školovanja. Primjetno je da se kroz prikazane godine povećao i broj onih koji su nakon skrbi otišli kod rodbine ili šire obitelji, kao i broj djece koja su posvojena (Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike, 2019a; 2020a; 2021a; 2022a; 2023a).

Što se tiče sankcija i mjera izrečenih maloljetnim i mlađim punoljetnim počiniteljima kaznenih djela, a koje mogu biti oblik posttretmana, iz tablice 4. niže je vidljivo da je tijekom uvjetnog otpusta tijekom izdržavanja završene mjere izrečeno od 8 (2022.g.) do 14 PBIN-a (2019.g.), odnosno 2 do 7 posebnih obveza (2021. i 2022. g.) u 2018. godini.

Također, vidi se i kako broj maloljetnika i mlađih punoljetnika, kojima supruženi posttretmanski prihvati i pomoć, varira iz godine u godinu (od 87 korisnika 2019. godine do 135 korisnika 2022. godine). No, nije jasno je li riječ o posttretmanu u širem (nakon bilo koje mjere ili sankcije) ili užem smislu (nakon izlaska iz ustanove ili udomiteljstva).

Tablica 4. Sankcije i mjere izrečene počiniteljima kaznenih djela i djeci i mladima s problemima u ponašanju u pojedinoj godini

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Broj izrečenih uvjetnih otpusta tijekom izvršavanja zavodske mjere u 2021. g.	15	16	15	11	11
Od toga tijekom uvjetnog otpusta određeno je provođenje PBIN	10	14	12	9	8
Od toga tijekom uvjetnog otpusta određeno je provođenje jedne ili više posebnih obveza	7	-	6	2	2
Od toga mlt.	6	8	7	3	4
Od toga ml.pnlt.	9	8	8	8	7
Broj osoba kojima je pružen posttretmanski prihvati i pomoć	107	87	95	93	135
Od toga mlt.	44	22	28	20	29
Od toga ml. pnlt.	63	65	67	73	109

Iako su prikazani podaci ograničenog dometa i kvalitete, ipak pružaju svojevrsni uvid u broj i neke trendove vezane uz djecu i mlade koji napuštaju alternativnu skrb u RH.

2. Svrha i cilj smjernica i načela provedbe posttretmanske podrške djeci i mladima s iskustvom života u alternativnoj skrbi

Cilj smjernica: Omogućiti učinkovitu i kontinuiranu podršku djeci i mladima koji izlaze iz alternativne skrbi (tijekom i nakon napuštanja alternativne skrbi) ,koja im olakšava prijelaz u autonomni, odrasli život i integraciju u zajednicu, smanjuje rizike od socijalne isključenosti i beskućništva te potiče njihovu dugoročnu dobrobit i sigurnost.

Ciljana populacija: Djeca i mladi koji žive u centrima za pružanje usluga u zajednici, odgojnim ustanovama i udomiteljskim obiteljima.

Načela:

- **Individualizirani pristup:** Stručni rad i podrška temeljeni su na potrebama djeteta/mlade osobe i prilagođeni njenim specifičnim potrebama i životnim okolnostima. Sva djeca i mlade osobe moraju imati Plan izlaska iz skrbi/naknadne skrbi koji je usmjeren na njihov najbolji interes. Fokus rada treba biti na razvoju otpornosti, životnih vještina i samostalnosti.
- **Kontinuitet skrbi i podrške djeci/ mladima:** Nužno je osigurati stabilni odnos s barem jednom odraslom osobom i mrežom podrške tijekom procesa izlaska iz skrbi, a posebno nakon izlaska iz skrbi.
- **Postupni izlazak iz skrbi i fleksibilnost:** Proces izlaska iz skrbi mora biti postupan i fleksibilan, ovisno o potrebama djeteta/mlade osobe.
- **Intersektorska i međuinstitucionalna suradnja:** Nužna je suradnja i integracija rada svih relevantnih dionika, uključujući PU HZSR, udomitelje, ustanove alternativne skrbi, obrazovne institucije, organizacije civilnog društva, dionike u lokalnoj zajednici, privatni sektor i sl.
- **Participacija/smisleno sudjelovanje mladih u procesu izlaska iz skrbi:** Djecu i mlade treba uključiti u planiranje života nakon skrbi i oni trebaju ravnopravno sudjelovati u donošenju svih odluka. Treba ih poticati na otvoreno izražavanje mišljenja, stavova i želja o svojoj trenutačnoj situaciji i budućem životu, kao i poticati da ravnopravno sudjeluju u planiranju i provedbi procesa izlaska iz skrbi.

3. Priprema za izlazak iz skrbi i proces tranzicije za izlazak iz skrbi

3.1. Rani početak planiranja i procjena potreba mladih

Početak pripreme za izlazak iz skrbi: Planiranje izlaska iz skrbi treba započeti odmah po ulasku djeteta u sustav alternativne skrbi, uz formalne pripreme barem dvije godine (a minimalno šest mjeseci) prije očekivanog izlaska iz skrbi, s jasnim ciljem stvaranja individualnog plana izlaska iz skrbi. U slučaju neplaniranog izvanrednog prekida smještaja u skrbi, odluka o prekidu se može donijeti odmah, ali se preporuča osigurati da je odluka izvršna tek nakon 30 dana unutar kojih se moraju osigurati minimalni preduvjeti za izlazak djeteta/mlade osobe.

Za cijelo vrijeme života u skrbi, a posebno tijekom procesa tranzicije izlaska iz skrbi, onda kada je to svrhovito i primjereno, **nužno je raditi s obitelji djeteta/mlade osobe s ciljem poboljšavanja obiteljskih prilika i uvjeta za povratak mlade osobe u obitelj.** Stručni rad s obitelji mogu provoditi djelatnici centara za pružanje usluga u zajednici, mobilni timovi ili stručnjaci u PU HZSR u okviru postojećih zakonskih usluga.

Stručna procjena potreba i spremnosti za samostalan život/izlazak iz skrbi djeteta/mlade osobe: Planiranje procesa izlaska iz skrbi mora počivati na procjeni spremnosti djeteta/mlade osobe za izlazak iz skrbi i procjeni usvojenih vještina i kompetencija za samostalni život, a ne samo na dobi korisnika. Procjena spremnosti korisnika na izlazak iz skrbi mora biti sveobuhvatna i utemeljena na stupnju zrelosti korisnika, potrebama i razvijenosti vještina u skladu s konceptom otpornosti i teorijom životnog puta. Pri tome se posebnu pažnju treba posvetiti procjeni sljedećeg:

- Procjena **emocionalne zrelosti i problema mentalnog zdravlja** s posebnim naglaskom na djecu i mlade s kompleksnim potrebama (teži problemi mentalnog zdravlja, intelektualne teškoće, višestruke teškoće, mladi s problemima ovisnosti, u riziku za beskućništvo i sl.)
- **Procjena životnih vještina:** Upravljanje financijama, vođenje domaćinstva, profesionalna orijentacija
- **Procjena obiteljskih prilika,** mogućnosti i svrhovitosti povratka mlade osobe u vlastitu obitelj.
- **Procjena socijalne mreže/mreže podrške:** Identifikacija resursa i osoba iz obitelji, zajednice i kruga prijatelja na koje mlada osoba može računati.
- **Procjena zdravstvenog statusa/fizičkog zdravlja.**

Za djecu/mlade koji se nalaze u udomiteljskoj obitelji, procjenu potreba i planiranje (plan izlaska) trebaju provoditi nadležni socijalni radnik iz PU HZSR, udomitelj i dijete/mlada osoba zajedno (i članovi obitelji ako se korisnik vraća u obitelj).

Za djecu/mlade u drugim oblicima skrbi, procjenu potreba provode odgajatelj, stručni tim ustanove alternativne skrbi, nadležni djelatnik PU HZSR uz suradnju s djetetom/mladom osobom i članovima njene obitelji (kada je primjereno i svrhovito te se dijete/mlada osoba vraća u obitelj).

3.2 Izrada individualnog plana izlaska

Priprema i podrška djeci i mladima koji izlaze iz skrbi različita je ovisno iz kojeg oblika skrbi izlaze, ali i ovisno o tome: 1) vraćaju li se u vlastitu obitelj; 2) počinju li samostalno živjeti uz zapošljavanje ili 3) počinju li samostalno živjeti i nastavljaju obrazovanje.

Dijete/mlada osoba mora se osposobiti i pripremiti za povratak u obitelj ili samostalan život razvijanjem emocionalne stabilnosti, otpornosti, usvajanjem praktičnih i životnih kompetencija. Temeljna područja pripreme za izlazak iz skrbi su: pozitivan osjećaj identiteta djeteta/mlade osobe, emocionalna stabilnost, otpornost (adekvatno i funkcionalno suočavanje s rizicima, problemima i stresorima) te praktične vještine i znanja kao i mreža podrške (stabilnosti i kontinuitet odnosa).

Individualni plan izlaska uključuje:

- **Obrazovne i profesionalne ciljeve:** Plan obrazovanja, zapošljavanja ili dodatnog osposobljavanja i prekvalifikacije.
- **Stambeno zbrinjavanje:** Rješenja za siguran smještaj (privremeni ili dugoročni; subvencionirano stanovanje, povratak u obitelj) nakon izlaska.
- **Zdravstvena skrb:** Plan kontinuirane brige o fizičkom i mentalnom zdravlju, uključujući podršku za mentalno zdravlje (terapija, lijekovi).
- **Razvoj životnih i praktičnih vještina:** Intenziviranje i razrada strategija za usvajanje vještina poput kuhanja, vođenja domaćinstva, upravljanja financijama, samostalnog obavljanja svakodnevnih obveza i upućivanje u administrativne procedure s ciljem ostvarivanja svojih prava.
- **Socijalna mreža i sustav podrške**
- **Slobodno vrijeme** i uključenost u zajednicu

3.3. Uključivanje korisnika u planiranje izlaska

Aktivna participacija djece i mladih u izradi plana izlaska. Djeca/mladi sudjeluju u svim fazama planiranja i donošenja odluka o vlastitom izlasku. Trebaju sudjelovati u postavljanju ciljeva, razumjeti plan i osjećati se „vlasnicima“ svog procesa tranzicije i izlaska iz skrbi.

3.4. Postepeni prijelaz/fazni pristup izlasku iz skrbi

Faza prijelaza može trajati od šest mjeseci do dvije do tri godine, ovisno o spremnosti i potrebama djece/ mladih. Uključuje:

- **Prijelazne oblike stanovanja:** Stanovi za polusamostalan život ili organizirano stanovanje s povremenom podrškom/stambene zajednice s dostupnom podrškom stručnjaka uz postupno smanjenje podrške.
- **Fleksibilan izlazak/ulazak u skrb:** Mogućnost povratka u sustav ili dulje ostajanje u prijelaznim oblicima skrbi/stanovanja ako se pojave krizne situacije³ do 26 godine života.

³ Sukladno čl. 107. t. 5. Zakona o socijalnoj skrbi (NN, 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23)

3.5. Mentorska i psihološka/emocionalna podrška djeci/mladima i koordinacija procesa izlaska iz skrbi

- **Osobni savjetnik:** osoba koja sudjeluje u procjeni potreba korisnika i pripremi plana izlaska iz skrbi, povezivanju s nadležnim socijalnim radnikom u PU HZSR, koordinira osiguravanje usluga, poduzima potrebne radnje kako bi osigurao da dijete, odn. mlada osoba koristi dostupne usluge i službe. Osobni savjetnik može biti odgajatelj u ustanovi, djelatnik stručnog tima ustanove u koju je dijete ili mlada osoba smještena ili član mobilnog tima za udomiteljstvo, odnosno nadležni socijalni radnik kada je riječ o udomiteljstvu (iz PU HZSR udomitelja i/ili PU HZSR djeteta/mlade osobe). Nužno je da svaka ustanova alternativne skrbi, kao i svaki PU HZSR, imenuje osobu koja je zadužena za provedbu procesa izlaska iz skrbi/posttretmana ili osobnog savjetnika (npr. da se na razini pojedine institucije ustroji radno mjesto osobnog savjetnika ili se osobni savjetnik uvede kao nova socijalna usluga).
- **Mentorska podrška:** Svakoj mladoj osobi/djetetu potrebno je, kada je to moguće, osigurati mentora koji pruža emocionalnu i praktičnu pomoć, podršku te prati dijete/mladu osobu u svim životnim aspektima. Mentor može biti npr. socijalni mentor. Socijalni mentor je stručna osoba, zaposlenik ili vanjski suradnik PU HZSR ili ustanove u koju je smještena mlada osoba ili organizacije civilnog društva koja se bavi posttretmanom. Uz to, moguće je djeci/mladima omogućiti i prijatelja pomagača (netko iz kruga obitelji, prijatelja ilineka druga osoba od povjerenja) ili vršnjačkog mentora. On je opcionalan, ako postoji mogućnost u pojedinoj lokalnoj zajednici.
- **Grupe podrške ili mreže vršnjaka:** moguće je organizirati grupe podrške za djecu i mlade s ciljem razmjene iskustava i socijalizacije djece i mladih koji izlaze iz skrbi.
- **Podrška za mentalno zdravlje:** Osiguranje kontinuirane psihološke i emocionalne podrške (kroz psihosocijalno savjetovanje, psihijatrijsku podršku ili psihoterapiju, ovisno o potrebama mlade osobe). Posebnu pažnju treba obratiti na osiguravanje prijelaza i pravovremenog odabira liječnika psihijatra, u smislu prijelaza s dječje i adolescentne psihijatrije na odraslu, po punoljetnosti mlade osobe.
- **Mobilni timovi za rad s obiteljima na pripremi za reunifikaciju obitelji:** nadležni PU HZSR i/ili mobilni tim (u suradnji s udomiteljima, ustanovom alternativne skrbi i mladom osobom) radi na pripremi obitelji za povratak djeteta/mlade osobe u obitelj, ako se ista vraća u obitelj.

3.6. Provedba programa za razvoj životnih i socio-emocionalnih vještina

Teme kojima se važno baviti, ovisno o procijenjenim potrebama djeteta/mlade osobe su:

- **Financijska pismenost:** Edukacija o upravljanju novcem, financijskim obvezama, otvaranju bankovnih računa, štednji i sl.
- **Vođenje domaćinstva:** Kulinarske vještine, kućanski poslovi i upravljanje domaćinstvom
- **Traženje zaposlenja:** Pisanje životopisa, simulacija razgovora za posao, povezivanje s potencijalnim poslodavcima, ponašanje na poslu
- **Snalaženje u pravima i javnim uslugama:** Kako pristupiti zdravstvenim uslugama, socijalnim pravima, uslugama i naknadama te obrazovnim mogućnostima
- **Socijalne i emocionalne vještine:** Razvoj otpornosti i interpersonalnih odnosa

Ove programe/vještine kod djece i mladih mogu razvijati sami odgajatelji ako je riječ o ustanovi alternativne skrbi, mentori i/ili djelatnici organizacija civilnog sektora koji se bave ovom tematikom.

Nužno je i kreirati platformu na nacionalnoj razini, javno dostupnu, sa svim redovito ažuriranim podacima o pravima, uslugama i oblicima pomoći i podrške koje djeci i mladima stoje na raspolaganju tijekom procesa izlaska iz skrbi.

3.7. Suradnja s lokalnom zajednicom

- Angažiranje i suradnja s **poslodavcima, donatorima, obrazovnim institucijama i organizacijama civilnog društva.**
- **Suradnja s HZZ-om (Hrvatski zavod za zapošljavanje):** Djecu i mlade se upućuje na dodatna obrazovanja, prekvalifikacije, savjetovanje u vezi karijere, kao i mentorstvo u traženju posla.
- **Suradnja s autoškolama** (besplatno polaganje vozačkog ispita)
- **Poslovne prilike:** Aktivna suradnja s privatnim sektorom, udrugama i lokalnom zajednicom za zapošljavanje i stručna osposobljavanje.

4. Posttretmanska podrška/Naknadna skrb/ Podrška nakon izlaska iz skrbi

4.1. Kontinuirana socijalna podrška/Kontinuitet odnosa i skrbi

- **Trajanje podrške:** Minimalno šest mjeseci do dvije-tri godine nakon izlaska, uz mogućnost produženja za mlade s kompleksnim potrebama. Intenzitet, trajanje i sadržaj podrške varira ovisno o procijenjenim potrebama djeteta/mlade osobe i njenim životnim okolnostima, kao i o dobrovoljnoj suradnji djeteta/mlade osobe (osim kada je riječ o mladima koji su radi počinjenja kaznenog djela bili u skrbi, kada je podrška obvezna šest mjeseci po izlasku iz skrbi).
- **Pružanje naknadne podrške djeci/mladima koji su izašli iz skrbi potrebno je formalizirati** i na razini CPUZ-a i kada je riječ o udomiteljima.
- **Redoviti kontakti sa stručnjacima:** Stručnjak iz PU HZSR, stručnjak iz ustanove alternativne skrbi ili mentor dužan je pružati podršku mladima kroz savjetovanje i kontakte s djecom/mladima, barem šest mjeseci do dvije/tri godine nakon izlaska.
- **Nužno je osnovati centre/savjetovalište za mlade** gdje djeca/mladi mogu dobiti savjete u vezi mentalnog zdravlja, obrazovanja, zapošljavanja, zdravlja i socijalnih i drugih prava i potreba.
- **Mentalno zdravlje i psihosocijalna podrška:** kontinuirani pristup psihoterapiji i savjetovanju (za one kojima je potrebno); Grupe podrške: Organizacija vršnjačkih grupa podrške za djecu/mlade iz skrbi.

4.2. Stambena i financijska podrška (prvenstveno djeci i mladima koji se ne vraćaju u vlastite obitelji)

- **Subvencionirani smještaj:** Lokalna i regionalna zajednica te država trebaju osigurati subvencionirane ili državne/socijalne stanove za djecu/mlade koji izlaze iz skrbi, posebno za one koji su bez obiteljskih veza ili podrške. Mladima iz skrbi je nužno osigurati prednost ili dodatne bodove pri natjecanju za dobivanje socijalnih stanova. Uz to, mladima koji žive u učeničkim ili studentskim domovima, nužno je tijekom cijele godine omogućiti subvencionirani smještaj i prehranu.
- **Hitni/krizni smještaj:** Osigurati krizne stanove za mlade koji se suoče s egzistencijalnim problemima i nepredviđenim situacijama poput gubitka posla ili smještaja.
- **Povratak u sustav skrbi:** Potrebno je osigurati mehanizme da mladi koji se nađu u teškoj/kriznoj situaciji imaju pravo na povratak u prijelazne oblike skrbi ili druge oblike pomoći (npr. krizni/hitni smještaj).
- **Financijska podrška:** osigurati konkretne financijske mehanizme, poput stipendija, jednokratnih pomoći, subvencioniranja obrazovanja i smještaja. Potrebno je osigurati da banke za mlade s iskustvom života u skrbi ne naplaćuju svoje usluge za održavanje bankovnih računa. Uz to, nužno je ubrzati procese dobivanja jednokratne pomoći mladima.

4.3. Zapošljavanje i obrazovanje

- **Suradnja s HZZ-om** (Hrvatski zavod za zapošljavanje): Djecu/mlade se upućuje na dodatna obrazovanja, prekvalifikacije, savjetovanje u vezi karijere, kao i pomoć u traženju posla.
- **Poslovne prilike:** Aktivna suradnja s privatnim sektorom, udrugama i lokalnom zajednicom za zapošljavanje i stručna osposobljavanja.
- **Zaposlenje:** Potrebno je osigurati edukaciju za poslodavce te mentore mladima s iskustvom života u skrbi koji obavljaju praksu i koji počinju raditi (s ciljem usvajanja profesionalnog ponašanja i zadržavanja zaposlenja). Uz to, mladi s iskustvom života u skrbi trebali bi imati prednost u zapošljavanju u odnosu na druge.
- **Javni i privatni sektor poticati raznim mjerama da zapošljavaju djecu i mlade iz različitih oblika skrbi,** s posebnim naglaskom na one s teškoćama u razvoju ili problemima mentalnog zdravlja, kada su u dobi za zapošljavanje.

4.4. Pristup pravima i informacijama

- **Javni digitalni registar usluga i prava u raznim sektorima:** Potrebno je osigurati javno dostupan i redovito ažuriran katalog s informacijama o pravima, uslugama, naknadama, financijskim potporama i drugim resursima za mlade (i za sve stručnjake koji rade s djecom i mladima u procesu izlaska iz skrbi, ali i za djecu/mlade na jeziku koji im je razumljiv)
- **Besplatna pravna pomoć:** Potrebno je osigurati besplatnu pravnu pomoć djeci i mladima, primjerice u situacijama kada dobiju neko rješenje, opomenu, ovrhu i slično s ciljem pravnog savjetovanja i rješavanja problema.

5. Nacionalna koordinacija i praćenje

- **Središnji/nacionalni registar izlazaka mladih iz skrbi:** Na nacionalnoj razini uspostaviti registar koji prati sve mlade i djecu koji izlaze iz sustava, kako bi se osiguralo njihovo praćenje.
- **Standardizacija protokola i praksi:** Protokoli posttremanske podrške (na razini PU HZSR, te na razini pojedinih oblika/vrsta alternativne skrbi ili specifičnih ustanova) trebaju biti usklađeni na nacionalnoj razini kako bi svako dijete i mlada osoba dobila jednaku razinu podrške.
- **Evalvacija učinka:** Pratiti dugoročne ishode mladih (stambena sigurnost, zaposlenost, ishodi mentalnog zdravlja, obrazovna postignuća, povratne informacije mladih) kako bi se sustav prilagođavao njihovim potrebama. U tom smislu nužno je osnažiti suradnju akademske zajednice i sustava alternativne skrbi/prakse s ciljem evaluacije procesa i ishoda pružanja usluga i podrške djeci/mladima tijekom procesa izlaska iz skrbi i nakon izlaska mladih iz skrbi.

6. Dodatne preporuke za javne politike i sustav alternativne skrbi o djeci i mladima

- **Osiguranje financijskih sredstava:** Država, lokalne vlasti i nevladine organizacije trebaju kontinuirano ulagati u programe posttremanske podrške.
- Osigurati široku regionalnu dostupnost **različitih usluga za naknadnu podršku djeci i mladima i obiteljima**. Primjerice, usluge psihosocijalne podrške djeci/mladima iz čl. 3.1. mogu provoditi CPUZ-i uz uvjet novog zapošljavanja stručnog kadra i financiranja tih usluga od strane sustava.
- **Fondovi za djecu i mlade i socijalni stanovi za mlade iz skrbi:** Uspostaviti fondove koji omogućuju mladima pristup financijskoj pomoći za npr. rješavanje hitnih potreba, stambenih teškoća ili za edukaciju i obrazovanje. Primjerice, gradske ili socijalne stanove moguće je namijeniti i za mlade iz skrbi, dati ih na korištenje po modelu besplatnog stanovanja za azilante i osobe raseljene iz Ukrajine, pri čemu se najmodavcu od strane države ili regionalne/lokalne samouprave plaćaju troškovi smještaja dok god postoji potreba za smještajem. Uz to, ministarstvo odgovorno za poslove socijalne skrbi mora osigurati smještaj i riješiti problem smještajnih kapaciteta u ustanovama za mlade u kriznim situacijama i osigurati im zakonom zajamčenu mogućnost povratka u ustanovu alternativne skrbi sukladno čl. 107. t. 5 Zakona o socijalnoj skrbi (NN, 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23) do maksimalno 26 godine života.
- Formiranje **nacionalnog tijela za koordinaciju i praćenje posttremanske zaštite** te zagovaranje i implementacija politika usmjerenih na poboljšanje života mladih iz skrbi.
- Nužno je na razini Središnje službe Hrvatskog zavoda za socijalni rad ili na razini ministarstva odgovornog za poslove socijalne skrbi imenovati i zaposliti savjetnika za proces izlaska mladih iz skrbi koji bi pružao stručnu pomoć i podršku stručnjacima na terenu koji se bave ovom tematikom.
- Osnovati **nacionalno tijelo predstavnika djece i mladih iz skrbi**.
- **Umrežiti stručnjake koji se bave temom procesa izlaska iz skrbi na nacionalnoj razini.**

- **Osigurati kontinuirane edukacije stručnjaka i udomitelja koji provode proces izlaska iz skrbi, s posebnim naglaskom na informiranje stručnjaka (i iz alternativne skrbi i iz PU HZSR) o uslugama, pravima i oblicima formalne i neformalne podrške koje trenutno postoje za djecu i mlade koji su u procesu izlaska iz skrbi.**
- **Potrebno je za svaku specifičnu ustanovu/oblik alternativne skrbi operacionalizirati ove smjernice** sukladno specifičnostima pojedine ustanove i njenih korisnika, prilagođene hodograme i protokole procesa izlaska iz skrbi, s posebnim naglaskom na fazu tranzicije i naknadne podrške djeci i mladima nakon što izađu iz skrbi, a u suradnji sa svim relevantnim dionicima.

Okvirni plan postupanja – Protokol za provedbu posttretmanske podrške djeci i mladima s iskustvom života u alternativnoj skrbi

1. Uvod

Ovaj protokol definira prijedlog i okvirne rokove, odgovornosti i dionike uključene u proces izlaska djece/mladih iz alternativne skrbi, u skladu sa Smjernicama za posttretmansku podršku djeci i mladima s iskustvom života u alternativnoj skrbi. **Ovisno o specifičnostima svakog pojedinog oblika alternative skrbi, kontekstualnim okolnostima svakog pojedinog pružatelja usluge alternativne skrbi, kao i ovisno o pravnom i zakonskom okviru koji regulira svaki specifičan oblik alternativne skrbi, ovaj je protokol nužno detaljnije operacionalizirati, prilagoditi i uskladiti u odnosu na sve navedeno.**

2. Faze procesa izlaska iz skrbi

2.1. Rani početak planiranja izlaska iz skrbi (minimalno 2 godine prije izlaska, idealno od ulaska u skrb)

Odgovorni: Stručni tim ustanove/udomitelj, odgajatelj u ustanovi, nadležni stručni djelatnik iz PU HZSR, dijete/mlada osoba, mobilni tim CPUZ-a, primarna obitelj/skrbnici korisnika (kad je primjenjivo i svrsishodno)

Ključne aktivnosti:

- Procjena potreba djeteta/mlade osobe i izrada individualnog plana intervencije
- Identifikacija mogućih oblika podrške i resursa
- Intervencije i tretmanski rad s djetetom/mladom osobom u skrbi
- Uključivanje djece/mladih u donošenje odluka o vlastitoj budućnosti
- Stručni rad i intervencije s primarnom obitelji korisnika dok je dijete/mlada osoba izdvojena iz obitelji

2.2. Izrada individualnog plana izlaska iz skrbi (najkasnije 6 mjeseci prije izlaska)

Odgovorni: Stručni tim ustanove/udomitelj, matični odgajatelj u ustanovi, nadležni stručni djelatnik iz PU HZSR, dijete/mlada osoba, primarna obitelj/skrbnici korisnika (kad je primjenjivo i svrsishodno), drugi dionici (po potrebi, i ovisno o individualnim potrebama korisnika)

Plan izlaska iz skrbi temelji se na sveobuhvatnoj procjeni potreba djeteta/mlade osobe i njegovog okruženja

Sadržaj individualnog plana:

- **Stambeno zbrinjavanje:** Identifikacija rješenja (samostalni smještaj, povratak u obitelj, subvencionirano stanovanje)
- **Obrazovanje i zapošljavanje:** Plan nastavka obrazovanja, prekvalifikacija, profesionalna orijentacija
- **Zdravstvena skrb:** Osiguravanje kontinuiteta zdravstvene i psihosocijalne podrške
- **Razvoj životnih vještina:** Financijska pismenost, vođenje domaćinstva, administrativne procedure i sl.
- **Socijalna mreža i podrška:** Mentorstvo, sudjelovanje u grupama podrške, odnosi s vršnjacima, obitelji i sl.

2.3. Prijelazna/tranzicijska predotpusna faza (6 mjeseci prije izlaska)

Odgovorni: dijete/mlada osoba, matični odgajatelj u ustanovi, stručni tim ustanove u koju je dijete/mlada osoba smještena ili član mobilnog tima za udomiteljstvo, udomitelji (ako je primjenjivo), nadležni stručni djelatnik PU HZSR, obitelj/skrbnici djeteta/mlade osobe (ako je primjenjivo), mentor (ako je primjenjivo), organizacije civilnog društva i drugi dionici (npr. škole, pučka učilišta, organizacije civilnog društva, autoškole, poslovni sektor, sustav zdravstvene zaštite i sl., ovisno o procijenjenim potrebama korisnika). Posebna je uloga stručnog djelatnika iz nadležnog PU HZSR koji mora koordinirati ovaj proces i olakšati suradnju svih dionika.

Ključne aktivnosti:

- Postepeno smanjivanje institucionalne podrške uz osiguravanje smještaja u primjerice organiziranom stanovanju s povremenom podrškom/stambenim zajednicama, stanovima za polusamostalan život i sl.
- Intenzivan stručni rad s primarnom obitelji/skrbnicima i djetetom/mladom osobom na pripremi za povratak u obitelj (ako je primjenjivo)
- Intenzivan rad s djetetom/mladom osobom na socio-emocionalnim, životnim i praktičnim vještinama, planiranje daljnjeg obrazovanja/zapošljavanja i sl., ovisno o dobi, zrelosti i potrebama korisnika
- Uvođenje podrške mentora djetetu/mladoj osobi (ako je primjenjivo i moguće)
- Povezivanje s mrežama podrške u zajednici u kojoj će korisnik živjeti nakon izlaska iz skrbi

2.4. Naknadna skrb/podrška i pomoć nakon izlaska iz skrbi (najmanje 6 mjeseci do 2-3 godine nakon izlaska)

Odgovorni: Stručni djelatnik nadležnog PU HZSR, dijete/mlada osoba, primarna obitelj/skrbnici (ako je primjenjivo), stručni tim za pružanje naknadne skrbi CPUZ-a (ako je primjenjivo), mentor (ako je primjenjivo), organizacije civilnog društva, drugi dionici (škola, HZZ, HZZO i sl., ovisno o potrebama)

Ključne aktivnosti:

- Redoviti kontakti sa stručnjacima (barem jednom tjedno ili jednom u 2 tjedna u prvih šest mjeseci nakon izlaska uz postupno smanjivanje intenziteta kontakata, ovisno o napretku djeteta/mlade osobe)
- Pružanje psihosocijalne i socijalne podrške; Mentorstvo i praćenje integracije u zajednicu
- Subvencije za stanovanje, obrazovanje i finansijsku stabilnost
- Osiguravanje hitnog ili kriznog smještaja (ako je potrebno); Omogućavanje povratka u skrb u slučaju kriznih situacija do 26. godine života.

3. Odgovornosti ključnih dionika

DIONIK	ODGOVORNOSTI
DIJETE/MLADA OSOBA	Aktivno sudjeluje u planiranju, donošenju odluka i provedbi plana izlaska
STRUČNI TIM USTANOVE/UDOMITELJ/MATIČNI ODGAJATELJ U USTANOVI	Pružaju podršku, procjenjuje potrebe, izrađuje individualni plan
NADLEŽNI STRUČNI DJELATNIK PU HZSR	Koordinira proces izlaska, osigurava povezanost s pravima i uslugama
MENTOR/OSOBNI SAVJETNIK	Prati dijete/mladu osobu, pruža emocionalnu i praktičnu podršku
ORGANIZACIJE CIVILNOG DRUŠTVA	Pružaju dodatne usluge, podršku pri zapošljavanju i mentorsku podršku
LOKALNA ZAJEDNICA I PRIVATNI SEKTOR	Omogućuju poslovne prilike, stambena rješenja...
OBITELJ/SKRBNICI KORISNIKA	Sudjeluju u provedbi intervencija s obitelji, donošenju odluka i provedbi plana izlaska djeteta iz skrbi

4. Rokovi i praćenje procesa

FAZA	ROK	AKTIVNOSTI
POČETAK PLANIRANJA	2 godine prije izlaska	Procjena potreba, izrada plana
FORMALNA PRIPREMA	Najkasnije 6 mjeseci prije izlaska	Izrada individualnog plana izlaska, identifikacija podrške i rad na pripremi za izlazak
PRIJELAZNA FAZA	6 mjeseci prije do izlaska	Postupno osamostaljenje, mentorstvo, podrška...
NAKNADNA SKRB PODRŠKA/ NAKON IZLASKA	6-36 mjeseci nakon izlaska	Savjetovanje, krizni smještaj, financijska pomoć

PRIMJERI DOBRE PRAKSE

1. Usluge i intervencije u sustavima socijalne skrbi i pravosuđa; oblici podrške djeci i mladima u procesu izlaska kao primjeri dobre prakse

- **Stambene zajednice/organizirano stanovanje s povremenom podrškom:** mladi uče osnovne životne vještine kao što su financijsko upravljanje, briga o kućanstvu i obvezama.
- **Usluga mobilnog tima** koji pruža psihosocijalnu podršku djeci/mladima i njihovim obiteljima (pogotovo onima koji se vraćaju u obitelj iz koje su prethodno bili izdvojeni) koja omogućuje podršku cijeloj obitelji, po izlasku korisnika, u trajanju od 6 mjeseci.
- **Važnost izricanja Pojačane brige i nadzora uz uvjetni otpust** kada je riječ o mladima koji su izdvojeni radi počinjenja kaznenog djela.
- **Važnost izricanja mjera obiteljsko-pravne zaštite/stručne pomoći i podrške obvezno za sve roditelje /skrbnike kad je dijete izdvojeno** pri čemu voditelj treba biti vanjski suradnik HZSR ili djelatnik CPUZ.
- **Program polusamostalnog života i mentorska podrška mladima koji izlaze iz skrbi u [SOS Dječjem selu Hrvatska](#):** Ovaj program omogućava postepeno osamostaljivanje, pružajući mladima podršku koja je prilagođena njihovim individualnim potrebama. Ističu i posebno radno mjesto mentora koje se fokusira isključivo na pripremu za izlazak i podršku nakon izlaska što pomaže u stvaranju koherentnog i učinkovitog pristupa.
- Kao jedan od važnijih resursa spominje se i [vršnjačka pomoć i podrška](#) (vršnjaci pomagači/vršnjaci mentori) gdje se kao pomagači uključuju mlade osobe s iskustvom života u skrbi, a sada samostalno žive.
- **Uslugu socijalnog mentorstva** treba više koristiti u procesu izlaska mladih iz skrbi. Prepoznavanje potencijala socijalnog mentorstva kao nove i obećavajuće prakse i pristupa za mlade koji izlaze iz skrbi koju treba osnažiti kao uslugu.
- **Promjena zakonskog okvira (Zakon o socijalnoj skrbi):** produženje dobi korisnika za boravak u skrbi s 21 na 26 godina, što je omogućilo veću fleksibilnost i postepenost u procesu izlaska. Ovo je značajno s obzirom na to da mladi dobivaju više vremena da se pripreme za samostalan život pod stručnom podrškom. Uz to, ova odredba omogućuje i da se mladi, kad izađu iz skrbi, vrate u istu (do maksimalno 26 godine starosti), u slučaju kriznih situacija.
- **Dobra suradnja ustanova alternativne skrbi/udomitelja s pojedinim stručnjacima i pojedinim područnim uredima HSZR** iznimno je važna, posebno za naknadnu podršku mladima, nakon što napuste alternativnu skrb.
- **Jednokratne pomoći od strane HZSR** kao financijska pomoć mladima nakon izlaska iz skrbi
- **Usluga psihosocijalne podrške (pojedincu ili obitelji) sukladno Zakonu o socijalnih skrbi** primjer je adekvatne posttremanske usluge budući da nije vremenski ograničena kao neke druge usluge.
- **Programi organizacija civilnog društva** koje se bave temom procesa izlaska iz skrbi/posttremanom: posebno se ističu programi i aktivnosti [Udruge Igra](#) iz Zagreba, [Udruge MoSt](#) iz Splita, različitih udomiteljskih udruga kao i [Centar za nestalu i zlostavljanu djecu](#) i [Udruga Breza](#) iz Osijeka).

- Važnost podrške pojedinih ustanova/stručnjaka u lokalnoj zajednici udomiteljima. Tu se posebice ističe [Centar za pružanje usluga u zajednici Izvor Selce](#) koji ima dostupne oblike podrške i za udomitelje i za mlade.
- Kad god je moguće, treba osigurati da mladi budu smješteni u ustanovu u lokalnoj zajednici iz koje potječu i inače jer to osigurava kontinuitet odnosa mladih i stručnjaka tijekom procesa izlaska, a posebno nakon izlaska iz skrbi. Također je poželjno osigurati mogućnost da stručnjaci iz CPUZ rade s obiteljima iz koje su mladi prethodno izdvojeni.

2. Pronalaženje i korištenje različitih oblika financijske/ stambene podrške mladima: donatori, zaklade, stipendije

- **Suradnja s donatorima; stipendije** (posebice za mlade romske nacionalne manjine), stipendije od strane države ili pojedine regionalne/lokalne zajednice. Osiguravanje korisnicima police životnog osiguranja i novčane potpore nakon izlaska iz skrbi.
- Posebno se kao primjer dobre prakse spominje [Zaklada Hrvatska pošta](#) koja osigurava mladima iznos od 6000 eura koji dobivaju po izlasku iz ustanove (u vidu police životnog osiguranja). No, novčani iznosi koje osigurava Zaklada Hrvatske pošte u većoj su mjeri dostupni mladima iz ustanova čiji je osnivač država, a tek manjim dijelom za druge pružatelje usluga, što mlade koji su smješteni kod ovih pružatelja stavlja u nepovoljniji položaj. Sudionici radne skupine smatraju i da djeca i mladi s problemima u ponašanju teže dobivaju police osiguranja.
- Osim toga, primjeri poput [Korak u život](#), [Zaklada Hrvatska za djecu](#) i [Rotary kluba](#) pokazuju kako donacije i stipendije mogu olakšati financijske izazove s kojima se mladi suočavaju prilikom osamostaljivanja. Fleksibilnost u korištenju ovih sredstava pokazuje se kao važan čimbenik.
- CPUZ Zagreb-Dugave kao primjer dobre prakse navodi da **mladi koji koriste uslugu organiziranog stanovanja s povremenom podrškom, po zaposlenju dvije trećine plaće stavljaju na štednju**, a te novce dobiju nakon što napuste skrb.
- Udruga Igra iz Zagreba osigurava mladima koji su u riziku za beskućništvo ili su beskućnici, **novčanu naknadu za stanovanje u trajanju od nekoliko mjeseci**.
- Neke **regionalne ili lokalne vlasti (županije i gradovi) osiguravaju stanove u njihovom vlasništvu i/ili financijsku podršku mladima koji su izašli iz alternativne skrbi**. Primjeri su Udruga Zipka kao i Centar Izvor Selce koja su dobili na korištenje nekoliko stanova od grada za mlade koji su izašli iz skrbi. Primjer dobre prakse je i [Četiri Palme u Splitu](#). Riječ je o kući sa šest stanova od Grada Splita namijenjenih mladima koji su izašli iz nekog oblika alternativne skrbi. Tamo mogu živjeti tri godine. Mjesečnu stanarinu i režije plaćaju simboličnih 99 eura koji se stavljaju na štednju pa korisnik po izlasku iz Četiri palme dobije tu uštedevinu.
- Prednost mladih iz skrbi (dodatni bodovi radi statusa ili iskustva života u skrbi) – npr. **ostvarivanje dodatnih bodova pri prijavi za studentske domove, prijave za socijalno stanovanje, mogućnost prednosti pri ostvarivanju državnih stipendija, prednost upisa na pojedine fakultete**.
- **Osiguravanje polaganje vozačkog ispita za vrijeme dok su u skrbi uz pomoć raznih organizacija i donacija (firmi, autoškola i udruga)**.
- Suradnja s lokalnom zajednicom u kontekstu zapošljavanja na način da se prvo radno mjesto i iskustvo osigura za mlade iz skrbi u gradskim tvrtkama (npr. Centar Izvor Selce je ostvario takvu suradnju u lokalnoj zajednici).
- Suradnja s hostelima koji u zamjenu za rad u hostelu, mladima nude besplatan smještaj.

3. Suradnja s poslovnim sektorom

- Povezivanje mladih s financijskim donatorima i poslodavcima može značajno pomoći u njihovoj financijskoj stabilnosti i zaposlenju.
- Primjeri uključuju i **jednomjesečne posjete firmama gdje mladi mogu učiti o tržištu rada i zapošljavanju.**
- Organiziranje tribina s gospodarstvenicima i poslodavcima gdje se mladima približava tržište rada.
- Suradnja sa savjetnicima za mlade iz alternativne skrbi zaposlene na Hrvatskom zavodu za zapošljavanje, primjeri dobre prakse su i : prekvalifikacije, stručna usavršavanja mladih, njihovo zapošljavanje, [besplatni vaučeri za obrazovanje](#) i sl.
- Suradnja i povezivanje s dionicima u društvu u svrhu uključivanja mladih u lokalnu zajednicu kroz dobivanje besplatnih ulaznica za razna događanja (koncerti, kazališta, kina...).

4. Stručno usavršavanje stručnjaka i udomitelja

- [Priručnik OKVIRKO](#): Ovaj priručnik je rezultat prethodnih projekata i koristi se kao smjernica za pripremu mladih za izlazak iz skrbi. Priručnik obuhvaća teme koje su ključne za uspješnu tranziciju i izlazak iz skrbi.
- [Edukacija stručnjaka](#) od strane SOS Dječjeg sela Hrvatska: posebno se u tom smislu ističe važnost dijeljenja iskustava mladih s iskustvom života u skrbi koji sudjeluju kao koedukatori.
- Ističe se i važnost umrežavanja svih dionika koji se bave djecom i mladima u procesu izlaska iz skrbi, važnost periodičnih okupljanja stručnjaka i razmjene iskustava i sl.

5. Ostalo

- Ističe se i suradnja s [trgovinom Qanah](#) u Zagrebu koja inače funkcionira na način da za simboličnu cijenu prodaju odjeću, no ostvarena je suradnja s Udrugom Igra da njihovim korisnicima daju besplatno odjeću.

Literatura

- Kusturin, S., Maglica, T. i Makvić, K. (2014). OkvirKO – priručnik za osnaživanje mladih u procesu izlaska iz alternativne skrbi. Udruga Igra, SOS DS Hrvatska, Dječji dom Maestral.
- Miroslavljević, A. (2013). Posttremanska zaštita djece i mladih – skripta. Edukacijsko rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto s: <https://www.erf.unizg.hr/docs/skripte/ERF-PosttremanskaZastita2013-AMiroslavljevic.pdf> (22. 3. 2023.)
- Miroslavljević, A. (2023): Uloga mentora u procesu izlaska mladih iz alternativne skrbi Kriminologija i socijalna integracija Vol 31 (2023) 1, 32–54.
- Miroslavljević, A. (ur.) (2024): IZVJEŠTAJ O PROVEDENOM PROJEKTU/ISTRAŽIVANJU „Proces izlaska djece i mladih iz alternativne skrbi u RH- stanje i izazovi“, Udruga Igra. 1-165 str. Neobjavljeno izvješće.
- Pravilnik o načinu izvršavanja odgojnih mjera posebne obveze, upućivanje u disciplinski centar, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu (2009). NN, 153/09.
- Pravilnik o standardima kvalitete socijalnih usluga (2023). NN, 31/2023.
- Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2019). Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2018. godini. <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godisnje%20statisticko%20izvjesce%20o%20domovima%20i%20korisnicima%20socijalne%20skrbi%202018..pdf>
- Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2020). Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2019. godini. <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godi%20statisticko%20izvjesce%20o%20domovima%20i%20korisnicima%20socijalne%20skrbi%202019..pdf>
- Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2021). Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2020. godini. <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godi%20statisticko%20izvjesce%20o%20domovima%20i%20korisnicima%20socijalne%20skrbi%20za%202020.%20godinu.pdf>
- Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2022). Godišnje statističko izvješće o domovima i korisnicima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2021. godini. <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godi%20statisticko%20izvjesce%20o%20domovima%20i%20korisnicima%20socijalne%20skrbi%20u%202021.%20godini.pdf>.

- Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2023). Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2022. godini. <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nje%20izvje%C5%A1%C4%87e%202022/Godi%C5%A1nje%20statisti%C4%8Dko%20o%20primijenjenim%20pravima%20socijalne%20skrbi%202022.pdf>
- Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2019a). Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2018. godini. <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godisnje%20statisticko%20%20izvjesce%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20u%202018.%20godini.pdf>.
- Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2020a). Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2019. godini. <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godisnje%20statisticko%20%20izvjesce%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20u%202018.%20godini.pdf>.
- Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2021a). Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2020. godini. <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisticko%20izvjesce%20u%20RH%20za%202020.%20godinu.PDF>.
- Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2022a). Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2021. godini. <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisti%C4%8Dko%20izvje%C5%A1%C4%87e%20za%202021.%20godinu.pdf>.
- Republika Hrvatska, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (2023a). Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi, pravnoj zaštiti djece, mladeži, braka, obitelji i osoba lišenih poslovne sposobnosti, te zaštiti tjelesno ili mentalno oštećenih osoba u Republici Hrvatskoj u 2022. godini. <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nje%20izvje%C5%A1%C4%87e%202022/Godi%C5%A1nje%20statisti%C4%8Dko%20o%20primijenjenim%20pravima%20socijalne%20skrbi%202022.pdf>.
- Republika Hrvatska, Pravobraniteljica za djecu (2020). Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2019. godinu. <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/#>.
- Republika Hrvatska, Pravobraniteljica za djecu (2021). Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2020. godinu. <https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/#>.

- Republika Hrvatska, Pravobraniteljica za djecu (2022). Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2021. godinu.
<https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/#>
- Republika Hrvatska, Pravobraniteljica za djecu (2023). Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu.
<https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/#>.
- Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za kaznena djela i prekršaje (2012). NN, 133/12.
- Zakon o socijalnoj skrbi (2022, 2023). NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23.
- Zakon o socijalnoj skrbi NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 2023.
<https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi>.
- Zakon o sudovima za mladež (2011, 2012, 2013, 2015, 2019). NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19.
- Zakon o udomiteljstvu (2018, 2022). NN, 115/2018, 18/22.

